

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, raekoda

Ilmub 10 korda aastas

III aastakäik

Hind 25 senti

Nr. 1

Veebruar

1930

Sisu: L. Vilcken. Tuletõrjekorraldusest Lübekis ja Königsbergis. — E. Brett. Tuletõrje-tulekaitse seisukord Eestis 1928 a. — Kalmistute asutamisest ja korraldamisest. — Õiendus. — Kirjandus.

Tuletõrjekorraldusest Lübekis ja Königsbergis.

Tallinna linnanõuniku L. Vilckeni väljamaareisi aruanne.

I.

Kõigepealt olgu märgitud, et Lübekis ja Königsbergis olud ehituste mõttes on palju teistsugusemad kui meil ja et ainult Tallinna vanalinna-osa ühes seda ümbritseva kiviehitiste-raiooniga võib võrrelda eelnimetatud linnadega. Nimelt puuduvad Lübekis samuti kui Königsbergis puuehitised, mis on tulekaitsele oluliseks kergenduseks. Sellepärast mõlemal linnal on võimalik pidada kinni üld-tunnustatud alammäärast — iga 2000. elaniku kohta üks tuletõrjuja. Välja arvatud on sadama-raioon ladude ja aitadega, mille jaoks, nagu meilgi, on eriline tuletõrje. Puuehitiste suure hulga tõttu meil Tallinnas on vaja erakorralist tulekaitset, mida kasulikul viisil on teostanud vabatahtlik tuletõrje. Toonitan, et asjatundjad välismaal soovivad kindlasti vabatahtliku tuletõrje alalejätmist sel määral, kuidas ümbruskonnas on puuehitisi. Küllaldase tulekaitse korraldamine ainuüksi palgalise tuletõrje abil läheks linnale väga kulukaks, seda enam et niisugune tuletõrje seisaks suuremalt jaolt reservis ja nagu meil statistika näitab, astuks ainult 4—5 korda aastas tegevusse. Ja kuna tuletõrje ülalpidamise kuludest peaosa langeb palkadele, siis väljaminekuid pole sugugi produktiivselt kasutatud. Sellepärast tuleks meie vabatahtlik tuletõrje jätta alale kui reserv- ja erakorraline abi suurte tulekahjude puhul, andes talle omaalitsuse poolt tarvilist toetust.

Tuletõrje valitsemine Lübekis ja Königsbergis.

Elukutselise tuletõrje valitsemine mõlemas linnas (vabatahtlikud organisatsioonid puuduvad) allub erilistele osakondadele senati (Lübek) resp. linnavalitsuse (Königsberg) juures, ühes vastavate esindajate-kogudega (komisjonidega). Valitsemist juhivad senati või linnavalitsuse liige, kes on ühtlasi ka linnavolikogu (Bürgerschaft) poolt valitud esindajate-kogu esimeheks. Siinkohal pean märkima et meil Tallinnas tuletõrje jaoks praegu erilist komisjoni ei ole, vaid tuletõrje allub Valgustuse-Veemuretsemise komisjonile.

Minu äranägemise järele oleks soovitatav valida eriline tuletõrje-komisjon. Tallinna tulekaitse möödapääsematu ümberkujundamine ja laiendamine vajab komisjoni erilist huvi sel alal ja on õieti linna ettevõtetele vähe seotud. Esimest tuleb juhtida üldise heakorra põhimõtete kohaselt, teisi aga — kaubandusliste põhimõtete alusel. Sellepärast oleks otstarbekohane kõnesolevasse komisjoni valida sarnased liikmed, kellele üldise heakorra küsimused, eriti tuletõrje, lähemal seisavad kui kaubandus-tehnilised.

Tuletõrje juhatus ja meeskonna koosseis Lübekis.

Elanikkude arv — linnas . . . 123.000
linna juure kuuluvates alevites . 10.000

Koosseis.

palgaaste (21. palgaastme juures).	
1 tuletõrje direktor	19
1 tulet. insener (ehitusnõunik)	17
4 brandmeistrit	} 6
1 masinameister	
12 nooremat brandmeistrit	} 4
1 telegrafiametnik	
42 vanemat tuletõrjujat	} 3
37 tuletõrjujat	
100 meest	

Lübekis on 2 tuletõrje-lendsalka, millete juhiks on tuletõrje-direktor. Tuletõrje juhtide ettevalmistuskäik on Saksa maal üldiselt järgmine. Vastu võetakse: ehitus- ja masinainsenere, arhitekte ja viimasel ajal, gaasikaitse tarviduse pärast, ka keemikuid. Nad peavad läbitegema vähemalt 1-aastase praktilise õppuse ja seda nimelt 4-as mitmesuguses elukutselises tuletõrjes. Mul oli juhuse puutuda Königbergis ühe noore ehitusinseneriga kokku, kes algas oma õppeaastat seal. Ta oli rietatud liht-tuletõrjujaks ja teenistusse pandud, seega ta pidi oma kutseala õppimisega algama nii-öelda reamehest peale.

Tuletõrje direktoritel on abid n. n. tuletõrje insenerid või ehitusnõunikud, samuti kõrgema haridusega ja ülalnimetatud eriettevalmistusega. Nende arv kõigub vastavalt tarvidusele ja lendsalkade arvule. Lübekis näit. 2. lendsalga peale on 1 tuletõrje direktor ja 1 abi. 4 brandmeistrit on tõusnud paremate vanemate tuletõrjujate hulgast ja neilt eriettevalmistust ei nõuta. Edasi järgnevad nooremad brandmeistrid ja vanemad tuletõrjujad, kelledest tubliduse ja võimete järgi määratakse grupi juhatajad.

Tuletõrje tegevus.

Teenistus on poolsõjaväeliseks väljakujunenud, kusjuures tuletõrje direktori ja tema abi kohad vastavad ohvitseride kohtadele sõjaväes. Neile kuulub üldine juhtimine ja esindus. Brandmeistrid (iga lendsalga peale üks igas vahetuses) vastavad veltveebliitele ja juhivad siseteenistust. Palgaastmed on eelpool äratähendatud, et oleks võimalik teha järeldusi üksikute ametite tähtsuse ja vastutuse suhtes. Lübekis on 21 palgaastet, — tõusvas reas (1. aste kõige alam).

Teenistusaeg on valvekorras 24 tundi järgneva 24-tunnilise vaba ajaga. Mak-

sulist tuletõrje-valvet linnateatris pealelõunastel ja õhtustel etendustel teostavad ametnikud vabal ajal, kuna teised valvekorrad Hansa-teatris, kammeretendustel jne. määratakse teenistuses olevatest ametnikkudest. 1927. aruande-aastal näiteks määrati 728 valvekorda 2486. mehega.

Harjutus-teenistuses on nähtud ette: riviõppus, praktiline õppus, võimlemine ja teoreetiline õppus. Et edustada meeskonna sportlist külge, üks võimlemisõpetaja annab kolm korda nädalas mõlemas lendsalgas võimlemistunde. 1928. aruande-aastal kõik ametnikud võtsid osa Punase Risti vabatahtliku sanitaarkoloni poolt korraldatud äkilistel õnnetusjuhtumistel esimese abi andmise kursusest. Ametnikkude õpetamiseks võimalik on varustatud kino-aparatuuriga. Siin peetakse mitmesuguseid õpetlikke loenguid ja näidatakse ka meelelahutuslikke filme.

Iga talvise teatri-hooaja alul proovitakse teatrites tuletõrje-vahendeid ja kõrvaldatakse ilmsikstulnud puudused. Samuti iga aasta vaadatakse kirikud, linna majad ja asutised ja nende kütte- ja tulekaitse sisseseaded üksikasjaliselt järele. Kõigi Lübeki kinode kohta peetakse alalist järeelvalvet, et nende tulekaitse-seaded oleks korrapärasel seisukorras ja et töötamise-määrusi täidetakse.

Ehituspolitseile, sadamaametile ja ehitusosakonnale antakse järjekindlalt tulepolitseilisi teateid kinoasjanduse, tule- ja plahvatuskardetavate ainete hoidmise ja ümberpaigutamise, ning ehitusasjanduse alal jne.

Tuletõrje koostöö teiste ametasutistega on korraldatud kahe lisandatud määruse kohaselt.

Tähelepanuväärt on veel et ühenduses suure tulekahjuga Madridis (Novodades'i teatris), mis nõudis palju ohvreid, peeti 1928. aruande-aastal kogu teatri-personaalile loenguid tulekaitse-seadete üle ja selle kohta, kuidas tuleb tegutseda äkilistel teatritühjendamise vajaduse juhtudel. Sellest ajast peale on publiku tähelepanemiseks teatri-eeskavadele trükitud järgmine tekst:

„Kuidas talitada paanika
puhul teatris.

Raud-eesriie kõrvaldab igasuguse hädadohu näitelava poolt. Teatri-saali võib mõne minuti jooksul tühjendada ilma õnnetusteta, kui peetakse järgmist silmas:

1) Istekohale asudes pane tähele, kus asub lähem tagavarauks.

2) Lahku oma platsilt ilma kisata ja tungimiseta.

3) Täida vastuvaidlemata kõiki garderoobi personaali korraldusi ja jäta garderoob kaasavõtmata.

4) Katsu pääseda lähema tagavara-ukse juure.

5) Rahvatungi puhul koridorides ja treppidel rõhu tagasi aga mitte edasi.

6) Teatriõuel ja teatri ees tänaval tee ruumi järeltunjijatele ja päästetöödele.

Sinu juuresoleku eest teatris on hoolitsetud, iga etenduse ajal on tuletõrje ja politsei kohal, toeta neid ülaltoodud määruste täitmisega.

Mitmel õhtul võeti ette teatrisaali tühjendamine kõrvaluste kaudu, millise abinõu proovimisest teatati vaheajal.

Tuletõrje varustus Lübekis.

Lübeki 2 lentsalka on otstarbekohaselt paigutatud kahte erilinnajakku. Pealentsalk depooga I. omab ruumika hoone, korteritega tuletõrje direktorile ja 2. brandmeistrile. Lahedad meeskonna magamisruumid á 10 voodiga, peale selle eluruumid, puhtad marmoriga kaetud pesuruumid, veetorustik, samuti vannituba dushiga ja 2. vanniga — kõik glasuurkivist. Peale selle puhas gaasiköök riulitega kohvi- ja teekeedunõude jaoks.

Brandmeistritel on eraldi eluruumid ja vastuvõtetoad. Meeskonna magamis- ja eluruumid asuvad kustutusriistade depool peal ja on varustatud liugteedega (Gleitbahn), mis võimaldab kiiremat valmisolekut häire korral. Edasi on tuletõrje nõuetele vastavad töökojad, nagu auto-parandustöököda, mehaaniline puutöököda lint- ja kreissaagidega ning hõvelmasinatega, — kõik mitte väga suured, kuid praktiliselt ja ruumidele vastavalt sisse seatud. Edasi väike lukusepatöököda treppingiga, puurmasinaga jne., ning sepikoda vastava sisseseadega.

Teine lentsalk depooga II. on meeskonna ruumide suhtes samasuguselt paigutatud kui pealentsalk, kuid tööködadest on tal ainult voolikute paranduse ja puhastuse sisseseaded, samuti üks väike sissesead gaasikaitse-vahenditega harjutuste tegemiseks. Viimane kujutab endast ajutist puust putkat 3 jaoga: I ruum, kus raudahjus suitsu tekatakse; II ruum, natuke suurem, mis suitsuga täi-

detakse ja kus gaasimaskiga varustatud tuletõrjuja peab töötama, ning III. ruum — suurte klaasakendega, kust toimetakse vaatlusi ja järelvalvet. Hapniku aparaadiga töötamine nõuab alalist harjutust ja kohaseid isikuid. Sellepärast vaadatakse meeskond enne arstliselt läbi. Ainult nooremad isikud on osutunud selleks kõlblikuks ja neid treeneeritakse harjutusruumis niikaua, kuni töötamine ei sünnita enam mingit raskust. Kustutusabinõudest on olemas ja mahutatud ruumikatesse garaashidesse, laheda väljasõidu teega: üks autoprits 1500 l/m, üks autoreedel (30 m. kõrge) ja üks auto abinõude vedamiseks. Kõik kolm autot on varustatud seadega, mis võimaldab külge haakida ühe kahe rattaga mootorpritsi 800 l/m. Peale selle on olemas 1 vahugeneraator 3000 l/m võimega, 1 väike käsiprits ja üks väike vahukustutaja.

Gaasikaitse vahenditest on kummagil lentsalgal 2 Drägeri hapniku-aparaati ja mitmed gaasimaskid „Dräger“ kloori- ja ammoniakgaaside vastu, ning üldine CO-mask suitsugaaside vastu. Päästeotstarbeks on olemas üks külgehaagitav vanker, varustatud mitmesuguste vahenditega abiandmiseks uppunutele, gaasist mürgitatuile ja teiste õnnetusjuhtumiste puhul. See võetakse tarviduse puhul tuletõrjeautoga õnnetuskohale kaasa. Gaasikaitse vahenditest on seal muuseas olemas „Drägeri“ firma supelpäästeülikond, mida võib kasutada ka gaasiga täidetud ruumidesse tungimiseks, üks proxüleenabinõu ja mitu gaasimaski.

Õnnetute elluäratamiseks on olemas üks Pullmootor ja Inhabad-aparaat. Elukardetavas seisukorras olevatele isikutele abiandmiseks on üks atzetylen-hapnikulõike-aparaat ja üks elektri-päästekast, peale selle mitmesugused vahendid uppunute päästmiseks ja elustamiseks, mis huvitavad meid vähem. Arstiabi andmiseks on veel üks sidumiskast Lobellinriistadekoguga (Besteck), üks kummilina, kokkupandav kanderaam, latid lumurdude jaoks jne.

Mõlemal lentsalgal on olemas kesküttega sissesead voolikute kuivatuseks.

Abilentsalgal depooga II ja on 1 auru- prits võimega 1500 l/m ja sinna juure kuuluv mootorprits 700 l/m. Peale selle auto meeskonna vedamiseks, varustatud külgehaakimis- seadega ühe kahe rattalise mootorpritsi ja voolikute vankri jaoks. Lübeki tuletõrjel tuleb sõita kuni

40 kilomeetri kaugusele maale välja ja sellepärast on vajalik eriline auto meeskonna veoks. Hapniku- ja gaasiaparaatidega on meeskond varustatud samasuguselt kui lentsalk I.

Voolikute tagavara on järgmine:

Survevoolikuid:

	45 m/m.	71 m/m.
Kummeerit.	1421 mtr.	259 mtr.
Kanepist	1640 „	442 „

Imevvoolikuid:

100 m/m.	90 m/m.	75 m/m.
22,2 m.	16 m.	9,5 m.

Vesivarustus.

1928 aruandeaasta lõpul oli olemas:

Avalikke tuletõrje-kraane (hüdrante)

1210 väikseid maaaluseid
438 suuri „
28 suuri — maapealseid
1676

Era-hüdrante

145 väikseid maaaluseid
86 suuri „
23 suuri — maapealseid
254

Kõik hüdrandid proovitakse veevärgi teenijate poolt 2 korda aastas.

Möödunud külm talv raskendas väga tuletõrje varustamist veega, sest suur osa veetorusid ja hüdrante oli mitme nädala jooksul külmanud kinni. Tarvitamiskõlblikkude veevõtmiskohtade ülesotimine viivitas kustutustöid mitmel juhul mõjuvalt. Peale selle tuli paiguti tõmata voolikud väga pikalt, et kustusvett üldse tulekahju kohale toimetada. (Tuletõrje 1927. a. aruandest).

Tulekahju-teatamise sissesead (signalisatsioon).

Sisseseade ehitas Siemens-Halske firma ja nagu mulle mitmelt poolt seletatud, tuleb Saksamaal ainult nim. firma signalisatsioon kõnesse. Selle lähem kirjeldus siinkohal viiks liig kaugemale, kuid seda võib leida firma prospektidest. On olemas 8 lehvi (schleifi) 6. peadepoos ja 2. abidepoos.

Ühendatud on

Tulekahjuteatamise punkte:	Kesklinnas	Eeslinnas
avalikke:	18	58

era:

peapunkte	15	18
abipunkte	38	3
automaate	251	—

Tuletõrje ülalpidamise kulud.

1927. a.

Kulude üldsumma	Rm.	460.518
Tulud	„	35.883
Linna juuremaks	Rm.	424.634

1928. a.

Kulude üldsumma	Rm.	412.983
Tulud	„	20.510
Linna juuremaks	Rm.	392.472

Tulekahju statistika.

Tulekahjusid:	Kesklinnas	Eeslinnas
	1927. a.	1928. a.
suuri	2	4
keskmiisi	14	21
väikseid	40	54
eksklikke ja paha-		
tahtl. häireid	—	70
		—
		51

Silmatorikavalt suur on ekslikkude ja kuritahtliste häirede arv. 1927. a. tehti kolmel juhusel ja 1928. a. viiel juhusel vastavad süüdlased kindlaks.

Tulekahjude tekkimise kindlaks tehtud ja arvatavad põhjused olid järgmised:

	1927 a.	1928 a.
Puudulik küttesisesead ja kütiskohtade järelvalve, tuhk jne.	40	38
Puudulikud valgustus-siseseaded	9	4
Lühiühendus	11	9
Tõrva, õli jne. ülekeemine	7	4
Sädemete lend	5	6
Isesüttimine	7	6
Hooletu ümberkäimine tulega	20	17
Kinnikülmanud veetorude ülessulatamine	4	1
Kuritahtline süütamine	4	1
Gaaside põlemine	6	14
Ettevaatamata ümberkäimine piiritus-keeduriistadega ja muude sarnastega	6	6
Välgulööök	5	2

Ülejäänud juhustel ei saanud tekkimise põhjusi teha kindlaks.

Königsbergi tuletõrje.

Elanikkude arv	291.139
Linna pindala suurus	38.435 ha,
	sellest 147 ha veekogud
Ehitiste all olev pind	1.225 ha
Ehitiste all olevaid krunte	9.500,
	tühje 3.500 krunti
Majade arv	13.577

Ka Königsbergis on ainult elukutse-line tuletõrje. Administratsioon ja organisatsioon on samasugune kui Lübekis, linna suurusele vastavalt muidugi suurem. Tuletõrje direktoril ja tema abidel on samasugune ettevalmistuskäik ja nende ülesanded on üldiselt samad, mis Lübekis: neli lentsalka on organiseeritud samuti, selle vahega et Königsbergis on ühe lentsalga juure ehitatud veel ruumikad elumajad meeskonnale. Selles on 3-toalised korterid kõigi ja vannitoaga, millede eest võetakse mõõdukat üüri. Siin linn on saavutanud kaks head külge: 1) lahendanud osalt korterikriisi ratsionaalsel viisil, 2) annud tuletõrjele võimaluse kutsuda teenistusest vaba meeskonda kiirelt kokku. Majad on varustatud häirekelladega ja kõik kodusviibivad teenistusest vabad tuletõrjujad, häirekorral peavad ilmuma välja. Seega tuletõrje teguvõime on loomulikult tõstetud, eriti suuremate tulekahjude ja õnnetus-juhtumiste kordadel.

Peab märkima et gaasikaitse on Königsbergis arenenud eriti välja. Kõik tuletõrjujad on varustatud maskidega kõigi võimalikkude gaaside vastu, ja väljasõidul iga lentsalk on varustatud 3 hapniku-aparaadiga (Lübekis kahega). Gaasikaitse vahenditega ümberkäimises osa meeskonnast on väljaõpetatud Drägeri gaasikaitsevahendite vabrikus. Vastavate loengute ja harjutuste varal meeskond peetakse alalises valmisolekus.

Suitsu- ja gaasikaitse ala jaoks on väljatöötatud täielikud juhatuskirjad, mis sisaldavad kuni peensusteni põhimõtteid abinõude käitlemise ja nende eest hoolitsemise kohta.

Vastavalt oma suurusele Königsberg on jaotatud 4-ja ossa, igas 1 lentsalk. Toon allpool andmed sealse tuletõrje autode arvu kohta.

	Lentsalgad:					
	Vana linn	Nord	Ost	Süd	Re-serv.	Sa-dam.
Autoprits I	1	1	1	1	1	1
Autoprits II	1	1	1	1	1	1
Autoredel	1	1	1	1	1	—
Riistadevanker	1	—	—	—	—	—
Voolikutevanker	—	—	1	1	—	—

Haigeveovanker	4	—	—	—	—
Meeskonnauto	1	1	1	1	—
Kaugesõiduauto	1	—	—	—	—
Mootorprits-paat	—	—	—	28	—

Kõik autopritsid on 1000 ltr/m võimega ja 28/60 jõuliste mootoritega.

P e r s o n a a l.

1 tuletõrje direktor	} ohvitserid	keskm. vanus 38,7 a.
1 tuletõrje van. insener		
2 tuletõrje inseneri		
2 brandmeistrit	keskm. van. 48,58 a.	
28 vanemat tuletõrjujat	„ „	36,35 „
161 tuletõrjujat, nende hulgas 31 kandidaati	„ „	21,45 „
1 telegrafi inspektor,		
1 linnasekretär,		
1 juhatusabiline,		
3 telegrafiametnikku,		

201 isikut.

Igapäevane valvekorra-seis.

	Van. tuletõrj.	Tuletõrjujaid	Valve
Vanalinna jagu	3	12	5
Nord	3	12	4
Ost	3	12	4
Süd	3	12	4
Sadam	1	3	1

Tuletõrje telegraafis:

Vanalinn — 2 telegrafisti, teistes linnajagudes à 1 telegr. Peale selle vanalinnas — 1 vanem tuletõrjuja, 1 tuletõrjuja ja valvekord büroos (1).

Tulekahjude statistika:

Tulekahjusid:	1926	1927	1928
Suuri	8	5	11
Keskmiisi	24	47	45
Väikseid	174	171	168
Ekslikke häireid	65	63	80

(10 kuritahtlikku)

Avalikud hüdrandid:

Maa-aluseid	Maapealseid
723	574

1925. aastast alates kavakindlalt teostatud maapealsete hüdrantide arvu suurendamine on parandanud linna tulekaitset tunduvalt. Et kindlustada kustutusvee saamist ka pikaldasema külma ja lume ajajärgul, kavatakse suurendada maapealsete hüdrantide arvu edaspidi veelgi või asendada maaaluseid hüdrante maapealsetega. (Väljavõte 1928. a. aruandest.)

Erahüdrantide arv

Maa-aluseid	Maapealseid
81	255

Tuletõrje signalisatsioon (Siemens-Halske).

	Lehvid	Tulekahju-teatamise punktid	
		Avalikud	Era
Vanalinna jagu	4	33	19
Ost	4	40	12
Nerd	4	62	7
Süd	4	45	13
Sadam, raudtee	2	10	—
	18	190	51

Tulud

Rmk. 39.642.—

sellest tuletõrje valvekordade eest ainult Rmk. 6.058.— Kõik teised tulud on üürid, maksud eratulekahju - teatamiskohtade eest, tulud töökodadest. Toetust riigilt ega sunduslikke summasid teistelt asutistelt ei ole.

Kulud

Palgad ja pensionid .	Rmk. 858.994.—
Muud kulud	„ 186.842.—
	<u>Rmk. 1.043.838.—</u>

II.

Alljärgnevalt tahan avaldada oma isiklikku arvamist Tallinna tulekaitse korralduse kohta.

Kõigepealt tekib küsimus: kas vabatahtlik või elukutseline tuletõrje? Milles seisavad mõlema organisatsiooni hüved ja pahed?

Tulekaitse seisukohast peab kahtlema eelistama hästi organiseeritud ja moodsa abinõudega varustatud elukutselist tuletõrjet vabatahtlise tuletõrje ees. Alaline valmisolek on võimalik ainult elukutselise tuletõrje juures. Hea tulekaitse peatingimuseks on kiire ja energiline piirpanek tulele, et hoida ära tule levimist ja suurte kahjude tekkimist. Sellele põhimõttele ongi rajatud elukutselise tuletõrje organisatsioon: alaline valve tarvilise meeskonnaga päeval ja öösel, kiired liikumiseabinõud, täiesti kindlad teated pritsimajja kõikidelt uulidelt, avalikkudelt platsidelt, samuti ka eramajadest moodsa signalisatsioonisseseade abil jne. Tähen-datud abinõude varal elukutseline lentsalk jõuab mõne minuti jooksul pritsimajast tulekahjukohale. Kui võrdluseks võtame vabatahtliku tuletõrje, siis näeme järgmist. Tuletõrjujad on enamuses inimesed, kes päeval teenistuses ja ööseti oma era-

korterites laiali, mistõttu nende kokkukutsumine on palju raskem ja aegaviitvam. Siin võidakse tulla vastuväidetega et see puudus on kergesti kõrvaldatav, — tarvitseb ainult seada sisse alaline valvekord vabatahtlikest tuletõrjujatest ja kõik oleks korras. Mina isiklikult arvan et vabatahtliku tuletõrje poolt niisugust alati teguvalmis lentsalka ei saa, kui on palgaline tuletõrje. Ei või unustada et see on vabatahtlik kõrvalamet ja kui ühele või teisele mõni korraldus mingil põhjusel ei meeldi, ta astub tagasi või kui see pole võimalik, siis täidetakse kohustusi muidugi vastumeelselt. Igapähele on aga selge vahe huviga ja vastumeelt tehtava töö vahel; viimane ei ole igatahes asjale sugugi kasuks.

Pealeselle ei ole võimalik panna vabatahtlike juures maksma sarnast kindlat distsipliini kui palgalise tuletõrje juures, kuna aga kindel distsipliin tuletõrje teenistuses on ilmtingimata tarvilik.

Teine moment, millega tuleb arvestada, on palgalise tuletõrje ülalpidamisega seotud kulud. On teada et peosa tuletõrje ülalpidamise kuludest teevad välja palgad. Toon näiteks Königsbergi. Linna üldisest väljaminekust tuletõrje peale (Rmk. 1.043.836.—) langeb palgakadeks ja pensionideks Rmk. 856.994.— ja ainult 186.842.— Rmk. muudeks ülalpidamise kuludeks. Siin arvud räägivad vabatahtliku tuletõrje kasuks.

Meil Tallinnas on veel terved linna-jaod puuehitisi ja sellepärast tulekaitse peab olema palju intensiivim kui Lübekis või Königsbergis. Küllaldase tulekaitse jaoks meil näiteks peaks olema vähemalt 3 palgalist lentsalka. See aga on seotud sarnaste kuludega, mida linn vaevalt suudaks kanda, sedaenam et see tuletõrje seisaks suuremalt jaolt reservis ja nagu statistika näitab, astuks ainult 4—5 korda aastas tegevusse. Siin vabatahtlik tuletõrje etendab tähtsat osa, olles tähendatud 4—5 korda aastas palgalisele tuletõrjele abiks. See muidugi nõuab vabatahtlikult tuletõrjelt suuri ohvrid raha- ja ajakulu näol, sest ilma harjutusteta, tuletõrje abinõudeta ja manöövriõppusteta poleks valmisolekut mingit kasu. Sellepärast on omavalitsuse kohus toetada vabatahtlikku tuletõrjet osaliste kulude kandmisega.

Minu arvates on seega Tallinnas otsarbekohane vabatahtliku ja palgalise tuletõrje kombinatsioon.

Kui kaugele tuleks meie palgalist tuletõrjet välismaa eeskujul arendada? Seniajani oli meil ainult üks lendsalk vastava meeskonnaga ja abinõudega. Juhusel kui tulekahju tekkis ühel ajal kahes kohas, kutsuti palgaline sadama-komando (6meest ja 1 autoprits) ja vabatahtlikud välja. Märgin ühe juhuse möödunud laulupeo ajal. Meie lendsalk oli parajasti Kunderi uulil tulekahju juures tegevuses, kui teatati teisest tulekahjust Heeringa uulil, mis ainult tänu sadama-tuletõrje ja üksikute vabatahtlikkude kiirele kohalejõudmisele ei areneud suurtulekahjuks. Igatahes oleks kahjud olnud palju väiksemad, kui linnal oleks olnud teine lendsalk. Sedasama võib öelda ka Pika uuli („Kaja“ maja) ja Kinga uuli tulekahju kohta, kus üks lendsalk osutus wäheseks ja teise lendsalgaga oleks kindlasti saavutatud tagajärgi kiiremalt kui see tegelikult sündis vabatahtlikkude alarmeerimisega seotud möödapääsemata ajakaotuse juures. Niisuguseid juhuseid tuleb pea iga aasta mitu korda ette. Sellepärast oleks esimeses järjekorras tarvilik asutada teine palgaline lendsalk kuskil teises linnajaos, nagu see linnavalitsusel juba paar aastat kavatsusel olnud, mis aga krediidi puudusel pole seniajani leidnud teostamist. Umbkaudne kulude eelarve oleks järgmine: ühekordselt ehitiste peale Kr. 50.000.—, abinõude ja varustuse peale Kr. 60.000.—, igaaastased ülespidamise kulud Kr. 30.000—40.000.— Üksikasjalised andmed on ka olemas, kuid vajavad veel komisjoni poolt läbivaatamist ja heakskiitmist.

Teiseks meil puudub ajakohane tuletõrje-signalisatsioon, nagu mul võimalik oli näha seda Lübekis ja Königsbergis (Siemens-Halske), ning millist ka meil tuletõrje-näitusel Eriksoni firma poolt demonstreeriti. Tulekahjude teadaandmine on meil senini sündinud eratelefonide ja politsei-telefonide kaudu. Meie telefonivõrk on küll niivõrd laialdaselt arenenud, et teated õigel ajal märgatud tulekahjust võiksid ilma suurema ajakaotuseta jõuda pritsimajja, kuid sageli tuleb ette et sarnastes ruumides, nagu kontorites, ladudes, kauplustes jne., kus peale tööaja inimesi ei ole, märgatakse tuld liiga hilja, mille tagajärjel kujuneb sagedasti suur tulekahju. Niisugused juhused hoitakse ära moodsa signalisatsioon-sisseseade juures, kus sellased ruumid on ühendatud avaliku signalisatsioon-

võrguga automaatsete signaal-seadete abil. Toon ühe tüübilise näite. Möödunud talvel tekkis tulekahju Kinga uulil ühes majas, kus asuvad ainult ärid ja kontorid, millest teatati pritsimajja liig hilja, sest et tuld märgati hilja, kusjuures teade ei tulnud isegi telefoni teel, vaid ühe jalakäija kaudu. Mitte-õigel ajal märgatud tulekahjude juhused ei ole sugugi nii haruldased, ja peab küsima, mis kasu on sellest, et meie palgaline lendsalk on poole minuti jooksul väljasõidu valmis, kui seda kiiret valmisolekut ei saa kasutada täielikult ära. Teine täbar seisukord tekitab sarnasel juhul, kui jõudes tulekahju-kohale lendsalk leiab et on tarvilik üldine häire. Nüüd peab otsima lähemat telefoni, mille kaudu pritsimajja võiks korralduse teha üldiseks häireks. Tuleb ette, et öösel eraisikud keelduvad üldse telefoni tarvitadaandmisest või jälle on telefoni-otsimine, inimeste äratamine j.n.e. seotud nii suure ajakaotusega, et tulekahju muutub juba õige suureks. Seda kõike oleks võimalik hoida ära avaliku tuletõrje signalisatsioon-sisseseade abil. Kui palju era- ja automaat tulekahjuteadaandmise punkte on Lübekis ja Königsbergis ühendatud linna signalisatsioon-võrguga, näeme minu aruande esimesest osast. Lübekis — avalikke 76, era 74, automaat 251, Königsbergis — avalikke 190, era 51.

Lisan juure et Tallinnal oli juba enne maailmasõda signalisatsioon-sisseseade projekteerimisel, mis aga sõjaolude tõttu jäi teostamata. Sellepärast on nüüd ülim aeg võtta asi tõsiselt kaalumisele, kui Tallinn ei taha jääda tuletõrje poolest täiesti mahajäänud seisukorda. Kõnesolev sisseseade Tallinna jaoks maksab esialgse informatsiooni järgi 80.000—100.000 krooni, kusjuures firmad tarbekorral on nõus pikemaajaliste maksutingimustega näiteks 3—5 aastat. Üksikasjalikud projektid on juba olemas ja võetakse lähemal ajal komisjonis arutusele.

Teise lendsalga puudumine oma pritsimajjaga, samuti moodsa signalisatsioon-sisseseade puudumine on meil silmatorkavamaid, välismaaga võrreldes, ja linn peaks kasutama kõiki võimalusi nende täienduste läbiviimiseks.

Kõik edaspidine on detail- ja organisatsiooni-küsimused, siiski mitte vähema tähtsusega. Nii soovitaksin kõnesolevate uuenduste läbiviimiseks seada tuletõrje etteotsa ametnikke, kes teinud läbi esimeses jaos kirjeldatud ettevalmistuse.

Mulle näib otstarbekohasena, kui sellele kohale valitaks mõni ehitus-insener, kuna ehituste ja ümberehituste küsimused on praegu päevakorral ja saavad ka lähemas tulevikus olema. Asjatundlik nõu-
anne selle juures võiks tulekaitsepolitsei-
lises mõttes olla väga kasulik. Temale al-
luks praeguse I lentsalga ülem, samuti
viimase abi — II lentsalga ülem. Nime-
tatud ülematele alluksid omakorda ala-
mad ametnikud välismaa eeskujul, mui-
dugi meie olude kohaselt. Üksikasjalikud
ettepanekud ja eelarved tulevad lähemal
ajal komisjonis arutusele.

Uude eelarvesse tuleks igal juhul võtta
vastav summa valitava tuletõrjejuhi ko-
mandeerimiseks välismaale vähemalt poo-
leks aastaks; missugusele maale, oleneb
isiku keeleoskusest. Nimetatud ametnik
tutvuneks välismaal täielikult moodsate
tule- ja gaasikaitse viisidega ja abinõu-
dega, samuti tulekaitse-politsei tegevus-
tega, et selle järele asuda siin tuletõrje
üldjuhtimisele. Soovitav oleks isik kõr-
gema haridusega, mida põhjustab asjaolu,
et meie ehituspolitsei ametnikud on ka

kõrgema haridusega ja et tulekaitse hu-
vides on tingimata tarvilik tulekaitsepo-
litsei töötamine tihedas kontaktis ehitus-
politseiga.

Teiseks tuleb minu arvates pöörata
suurt tähelepanu hüdrantide küsimusele.
Meil valitsevad pea iga talve suured kül-
mad, nii et veesaamine olemasolevatest
hüdrantidest on sagedasti küsitav. On
olemas maapealseid hüdrante, millised on
külmale palju vastupidavamad ja selle-
pärast Königsbergis laialt tarvitusel.
Nagu minu aruande esimeses osas juba
nimetatud, püütakse seal selle poole, et
iga teine hüdrant oleks maapealne. Maa-
aluste hüdrantide asendamine maapealse-
tega oleks meil tingimata tarvilik ja sel-
leks otstarbeks tuleks iga aasta võtta tea-
tud summa eelarvesse.

Peale eeltähendatud suuremate puu-
duste on mitmelt poolt täiesti õigustatult
juhitud tähelepanu vähematele puudustele,
mida aga siin ei ole üksikult nimetatud,
kuna neid on võimalik kõrvaldada korra-
lise eelarve korras ja piirides.

Tulekaitse-tuletõrje seisukord Eestis 1928 a.

Koostanud tuletõrje-organisatsioonidelt saadud 1928. a. tegevusaruannete põhjal

E. Brett, Politseivalitsuse assistent tuletõrje alal.

Siseministri juhtnõõride tuletõrje üle
järelvalve teostamise kohta (R. T. 73/74
— 25 a.) ja selle täienduse (R. T. 103 —
28 a.) põhjal vabatahtlikud tuletõrje-
ühingud esitavad iga aasta möödunud
aasta tegevuse kohta aruanded ettenähtud
vormi järgi kohalikele prefektile, kes
koondab need, varustab tarvilikkude and-
metega ja saadab siis Politseivalit-
susele edasi.

Kuni 1928 a. tähendatud aruannete
koostamine oli seotud teatud raskustega,
sest puudus tähtaeg, kui ka vorm nende
esitamiseks ja tuletõrjeüksused täitsid
juhtnõõre heaksarvamise järgi, esitades
aruandeid mitmel kujul või jättes seda
koguni tegemata. Ka 1928 a. aruanded
ei vasta veel kõik ettenähtud nõuetele,
sest enam kui pooled tuletõrjeüksused on
jättnud nõuetava vormi tähelepanemata ja
seetõttu puudus võimalus koostada üld-
aruannet päris täpsete andmete varal.
Hoolimata sellest, et aruandeid paluti,
osa tuletõrjeid on jättnud teated tegevuse
kohta siiski andmata, põhjendusega et

Siseministri juhtnõõrid tuletõrje üle jä-
relvalve teostamise kohta näevad tege-
vusaruannete andmist ette ainult vaba-
tahtl. tuletõrjeühingute suhtes. Tähen-
datud väide ei ole aga kaugeltki vaban-
dav, sest Tuletõrje Seaduse § 13 näeb
ette tuletõrjeasjanduse üldist järelvalvet,
mis oligi aluseks aruannete nõudmisel.

Et tulekaitse-asjandust korraldavale
keskasutusele osutub väga tähtsaks tule-
tõrje olemasolu, tegevus jne., on tarvis
laiendada juhtnõõride mõistet terve tule-
tõrje peale. Vastasel korral on võimata
teha kindlaks tuletõrje üldseisukorda, —
kas paranemist või tagasiminekut, mis aga
minu arvates on hädatarvilik. Ka ker-
gendaks see kohaliku politseiülemata tööd
kohaliku tuletõrje järelvalves, aruannete
nõudmises jne. tunduvalt, sest on ju tule-
tõrje osaliselt politsei abiorgan.

*Tuletõrje tegevusaruannete üldkokku-
võte.* Saadud aruannete põhjal on 1928 a.
lõpul tuletõrje üksusi või asutisi, kes te-
gutsevad tuletõrje alal kokku 507 (479)

nimelt: linnades 41 (37), maai 352 (328) ja V. Raudteel 114, (sulgudes näidatud arvud on tuletõrjele 1928 a. sügisel korraldatud ankeedi andmed.)

Tuletõrje jaguneb: Riiklik tuletõrje 131: — linnades 2, maal 15 ja E. V. Raudteel 114; omavalitsuse tuletõrje 4: — linnades 2, maal 2; vabatahtlik tuletõrje 308: — linnades 18, maal 290 ja eripõhikirjade alusel tegutsevaid (erasutuste, eraettevõtete jne.) tuletõrjeüksusi 64: — linnades 19, maal 45. Kui arvestada et vana tuletõrje normaalpõhikiri on loetud maksvusetuks R. T. Nr. 3 — 1929 a. ja paljud selle põhjal töötavad tuletõrjed pole jõudnud korraldada end ümber, ja et uus normaalpõhikiri erineb tunduvalt vanast, siis vabat. tuletõrjeühingute arv on praegu märksa väikesem näidatust. Võttes aluseks Tuletõrjeseaduse § 6. vabatahtlikkudeks tuletõrjeühinguteks saab pidada ainult normaalpõhikirja alusel tegutsevaid tuletõrjeühinguid, ja ainult viimased saavad täita omavalitsuse tuletõrje kohustusi, kui linnas, alevis või vallas ei ole omavalitsuse enese poolt ülalpeetavat tuletõrjet. (Tuletõrjeseaduse § 3).

Iga omavalitsuse administratiivpiirkonnas (alevis, vallas) peaks olema vähemalt üks seadusenõuetele vastav tuletõrje-organisatsioon. Aleveid ja valdu on kokku 392, üldarvustuse järgi puuduks siis tuletõrje veel 40 vallas. Et aga leidub valdu kus tegutseb rohkem kui üks tuletõrjeüksus, tuletõrjeta valdade arv on veelgi suurem.

Tehtud kokkuvõtte järgi tuletõrje üksused on paigutatud:

1 üksus	181.	omaval.	piirkonnas
2 üksust	34.	"	"
3 "	20.	"	"
4 "	4.	"	"
5 "	3.	"	"
6 "	2.	"	"

Linnad, samuti ka alevid, on igauks varustatud ühe või rohkem tuletõrjeüksusega.

Eelolevast selgub et tuletõrjet ei ole 148. vallas. Esikohal seisavad: Läänemaa 29., Võrumaa 26., Pärnumaa 24. ja Saaremaa 16. vallaga.

Kokkuvõtte tegemisel käsitlesin kõiki tegutsevaid tuletõrje-liike. Tuletõrjeseaduse põhjal võivad omavalitsuse tuletõrje kohustusi täita ainult omavalitsuse enese poolt moodustatud tuletõrjed või

vabatahtlikud (normaal põhikirjaga) tuletõrje-ühingud. Järelikult on rohkem omavalitsusüksusi varustatud seadusega kindlustamata tulekaitsega, isegi üksikud linnad langevad selle alla. 1928. aastal tuletõrjele korraldatud ankeedi andmetel puudus tuletõrje 146. vallas, seega on 1928. a. aruannete põhjal 2 valda juurekasvanud, mis seletatav sellega et täites ankeeti, tuletõrjed näitasid oma tegevuspiirkonda ebatäpselt. Sellega jääks omavalitsustele lahendada mitte kerge ülesanne, mis Tuletõrje seadusega pandud neile juba 1924. a. Senini on aga tuletõrjede asutamisele maal, — arvan majanduslistel põhjustel, — pandud vähe rõhku.

507. tuletõrje-üksusest 249 (ankeedi järgi 231) valdavad omi ehitisi seltsimajade, pritsimajade või pritsikuuride näol ja nimelt: linnades 27, maal 160 ja raudteel 62. Suurem osa tuletõrje-üksusi (258) kasutab tulekaitseabinõude pani-paigaks kas üüritud, riigilt ehk omavalitsuselt või eraisikutelt ajutiselt tasuta antud ruume. Selle järeldusel seisavad tuletõrje abinõud sageli, — iseäranis maal, — mööda küla, valda laiali; käsiprits näiteks on A asunduses, voolikud B ja C taludes ja teised vähemad abinõud siinseal küünides. See muidugi mõjub halvavalt tuletõrje varustuse headusele ja korralikule korrashoiule; tarviduse korral tuletõrje ei saa tegutseda küllalt kiirelt, mis aga on üheks tähtsamaks teguriks, kahjutule korral on võimatu algada kustutustöödega kohe, vaid tuleb oodata kuni laialiolevad abinõud on leitud ja suure ajakaotusega kohale toodud.

Siseministri sundmäärusega veo- ja sõiduabinõude andmise kohta kahjutule, loodusjõuliste ja teiste suuremate õnnetuste korral (R. T. 91/92 — 25. a.) liikumisabinõude omanikud on kohustatud andma tuletõrjele sõidu- ja veoabinõusid, kuid see sundmäärus on paljudes omavalitsustes senini elluviimata; leigus mis avaldus 1928. a. ankeedis kestab praegugi edasi.

Tuletõrje liikmete üldarv on 27.886: — linnades 5098, maal 20.498 ja raudteel 2270. Võrreldes ankeedi üldarvu 25.244 see näitab tõusu, mis märgatav eriti maatuletõrjes. Kunä linnades on tuletõrjeühinguid rohkesti ja neid ei asutata juure, nende tegevliikmete arv on püsiv. Selle vastu on aga toetajate liikmete üldarv 4692 vähenenud, — ankeedi andme-

tel toetajaliikmeid oli kokku 4834. Toetajate liikmete arv on vähenenud peamiselt maal, mida on mõjutanud halb majanduslik aasta.

Kahjutulesid tuleτόrjed näitavad 1923. a. kokku 549: — linnades 218, maal 331. See arv läheb kaugelt lahku Riigi statistika-keskbüroo 1928. a. üldarvust 778. Vahe on seletatav ainult tuleτόrjede poolt ebatäpsete andmete andmisega linnades, maal aga kahjutulesid on vist olnud kohades, kus puudub tuleτόrje. Harjutusi, paraade, vahiteenistust jne. on olnud 1928. a. 9399. juhusel: — linnades 6240, maal 3159. Kahjutuledest, harjutustest jne. on võtnud osa üldse 110.132 tuleτόrjujat, (1927. a. 90.277) linnades 63.520 ja maal 46.612 meest. Läbisegi võttis seega igast toimingust osa 12 meest (1927. a. 29 meest). Kuigi tegevus on osaliselt tõusnud, on osavõtu arv üldiselt langenud, mis näitab kestvate loiduste tegevteenistusest osavõtmises. Selgituseks tähendan et linnades võttis igast toimingust osa keskmiselt 14 ja maal 10 meest.

Tuleτόrjeüksustel on tarvitada tuleτόrje abinõusid:

	linnades	maal	raudteel
tooberpritse	146	142	8
(ka keemilised käsitulekustut.)	(88)	(101)	
käsipritse	111	684	113
	(116)	(659)	
mootor-aurupritse	45	9	—
(ka autod)	(39)	(9)	
aurupritse	19	4	3
	(22)	(4)	
redelid (mitmes.)	230	378	224
	(297)	(362)	
voolikuid	35.859 mtr.	29.899 mtr.	5.034 mtr.
	(36.889 mtr.)	(26.379 mtr.)	

(sulgudes näidatud arvud on saadud tuleτόrje-ankeedi kokkuvõttest.)

Eeltoodud kokkuvõttes mõni liik tuleτόrje-abinõusid näitab tõusu-tendentsi, teised jälle vähenemist. Mainin ainult tooberpritside, käsipritside ja voolikute arvu tõusu maal. Tuleτόrje-abinõude poolest seisab esikohal Tartumaa, kellele järgnevad Virumaa, Harjumaa ja Järvamaa. Vaeselapsena tuleτόrje-abinõude poolest esineb Saaremaa, omades terve maakonna kohta 1. tooberpritsi, 2 käsipritsi, 2 redelit ja 35 mtr. voolikuid.

Linnadest seisavad tuleτόrje-abinõude rohkuse poolest esikohtadel Harjumaa, Virumaa ja Tartumaa linnad. Väljaõppe

ja ajakohase täiendamise eest hoolitsemises Tartu seisab teistest linnadest ees. Seal tuleτόrje on väga palju täienenud ja püüab omastada välismaa tuleτόrjete kogemusi, kohaldades neid olukorrale. Sellelega pole sugugi öeldud, nagu oleks tulekaitse teistes linnades nõrk ja korratu, kuid teatav erinevus organiseerimisvõimes ja tegutsemise-tahtes väljendub siiski aruannete koostamisel.

288 tuleτόrje-üksust linnades ja maal hindavad inventari (tuleτόrje-abinõude) väärtust kokku 1.260.198,— kroonile (linnades 27 üksust 739.793,— kr. ja maal 261 üksust 520.405,— kr.). Sellest näeb et maal olevad abinõud ei ole hinnatud tuleτόrje-üksuste poolt kuigi väärtuslikudeks ja et linnades 27. üksuse inventari väärtus ületab kaugelt 261 maa-üksuse oma. Linnadest seisavad esikohal Harjumaa linnad — (arvult 3) 6 üksust 193.420,— kr.; Virumaa linnad (arvult 2) 7 üksust 183.460,— kr. Maadest (alevid, vallad) Virumaa 72 üksust 166.278,— kr.; Tartumaa 48 üksust 108.676,— kr.

Majanduslikust küljest tuleτόrje-üksused ei ole jõukad. Kuigi inventari väärtus näib olevat kaunis suur, sellele vastukaaluks on aga ühingutel tasudaolev võlg. Võla üldsumma on 114 üksusel kokku kr. 163.461,—; sellest langeb linnadele 14 üksust kr. 63.717,— ja maale 127 üksust kr. 99.744,—. Järvamaa linnad (arvult 3) on siin esikohal — 3 üksust kr. 16.523,—. Maadest Tartu- ja Virumaa, esimesel 21 üksust kr. 23.521,— ning teisel 37 üksust kr. 21.271,—. Tähendatud võlgade tasumiseks pole ühelgi üksusel kindlaid võimalusi, ega väljavaateid, kust praeguses majanduslikus olukorras võtta ümarikult 17 miljonit senti. Inventari väärtust ja üksustel tasudaolevat võlga ankeedis ei arvestatud ja seega puudub võimalus tuua võrdlust.

Riiklikku toetust said 1928. a. 77 üksust kokku kr. 5.000,—. 1929. aastal said riiklikku toetust ainult maal asuvad tuleτόrje-üksused kokku 53 üksust kr. 5000,—. Toetusejaotus sündis Politseivalitsuses möödunud aasta eeskujul, arvestades peamiselt tuleτόrje-abinõude vajadust. Toetust said Harjumaal 8 üksust kr. 550,—, Järvamaal 4 üksust kr. 350,—, Läänemaal 5 üksust kr. 550,—, Petserimaal 4 üksust kr. 200,—, Pärnumaal 6 üksust kr. 550,—, Saaremaal 6 üksust kr. 650,—, Tartumaal 3 üksust kr. 300,—, Valgamaal 4 üksust kr. 550,—, Viljandimaal 3 üksust kr.

350,—, Virumaal 4 üksust kr. 350,— ja Võrumaal 6 üksust kr. 600,—. Toetuse üldsummast langes vanadele üksustele kr. 2.300,— ja 1929. a. asutatuile — kr. 2.700,—; Pritside ostmiseks anti (100 ja 150 kr.) — 30. üksusele kr. 3.800,—; voolikute ostuks said 19. üksust à 50 kr. — kokku 950 kr. Rõõmustavaks nähtuseks oli seekord toetuse jaotamisel et Saaremaal, kus tuletõrje puudus seni täiesti ja seetõttu 1928. a. polnud võimalik anda toetust, on ometigi asutatud tuletõrje, kes vajaks suuremaid toetussumme, arvestades sealset kehvast, kuid et riiklik toetussumma väikene, jääb võimatuks rahuldada kõiki täies määras.

Omavalitsused on annud 1928. a. tulekaitse peale välja toetuse näol kokku 254. üksusele kr. 65.853,—. Sellest on saanud linnades olevad tuletõrjed — 21 üksust kr. 35.365,— ja maal 233 üksust kr. 30.488,—. Võrreldes 1927. a. andmeid: kokku kr. 54.832,— (linnad kr. 34.108 ja maal kr. 23.724,—). Paistab silma et omavalitsus on hakanud panema tulekaitsele rohkem rõhku, mis on väga tervitatav ja hädavajalik. Kuid praegune maksustamise viis pole siiski Tuletõrjeseadusega küllalt otstarbekohaselt kindlaks määratud. Sellest olenebki et osa omavalitsusi keelduvad andmast toetust kohapeal tegutsevale tuletõrjele. Kinnitusseltsid on omal algatusel võimaldanud 1928. a. toetust tuletõrjele kokku 126 üksusele kr. 13.915,— (linnades 14 üksusele kr. 5.517,— ja maal 112 üksusele kr. 8.398,—). Julgen väita, et kinnitusseltsid annaksid seks otstarbeks rohkemgi toetust ja neid võiks isegi teatud korra järgi maksustada. Praegu on aga raske nõuda neilt seda, sest antavad toetused loetakse puhaskasuks, mis allub puhtakasmaksule. Et kõik tuletõrje-üksused pole annud täpseid andmeid inventari väärtuse, võla, omaval. ja kinnitusseltside toetuse kohta, kuigi see peaks sündima nende eneste huvides, olen olnud sunnitud äratähendada üksuste arvu, kes andmeid avaldanud, sest vastasel korral andmed poleks olnud kooskõlas tõelikkusega.

Viimasena pean tähendama et maal puudusid 40. tuletõrje-üksusel igasugused tuletõrje-abinõud.

Üldiselt võib tähendada et linnades tuletõrje on enam-vähem rahuldavas seisukorras. Maal valitseb tulekaitse üldine nõrkus edasi. Tuletõrje-ankeedi kokkuvõtte andmetel vajati üldiseks korralda-

miseks, s. o. et seada tuletõrje-abinõud korda ja soetada uusi — kokku kr. 517.062,— (linnades kr. 188.250,— ja maal kr. 328.812,—). Tähendatud summa aga suureneb järjekindlalt, mis on tingitud tuletõrje-üksuste arvu tõusust. Kuid sealjuures puuduvad 94. tuletõrje-üksusel igasugused tuletõrje-abinõud. Vastava arvestuse järgi need 94 tuletõrje-üksust vajaksid tuletõrje-abinõude muretsemiseks kr. 201.870,—. Umbkaudselt vajaks tuletõrje-üksused kr. 718.932,—, tuletõrje-abinõude soetamiseks ja ajakohastamiseks normaal-olukorras. Kui arvestada et tuletõrjele on hädavajalikud ka vastavad abinõude hoiuruumid, see summa suureneks veelgi kr. 300.000,— võrra. Kokku läheks praegu tegutsevale tuletõrjele tarvis kr. 1.018.932,—.

Sarnase suure rahasumma soetamine korjanduste ja toetuste teel on võimata, laenatud rahadega tegutsemine on aga veel raskem, sest tehtud laenusid ühes võlaprotsentidega peab ikkagi kord tasuma. Seltskondlik toetus läheb aga iga aastaga kehvemaks.

Selgituseks tähendan et kahjutulesid ja sellest tekkinud kahju on olnud 5. viimase aasta (1924.—1928. a. incl.) kohta Riigi statistika-keskbüroo andmetel kokku: 3.911 kahjutuld üldkahjuga (ka metsapõlengud) kr. 11.984.319,—. See summa, võrreldes väljamaa omi, on meie riigi kohta liiast suur ja seda kahju järgnevatel aastatel praeguses majanduslikus olukorras kokkuhoida ja tagasivõita poleks minu arvates mitte ülearune. See on aga võimalik ainult juhtumil, kui riik tuleb appi tuletõrjele ja aitab tulekaitse korraldustöödes kaasa. Väljaõpe, mis ankeedi andmetel oli üldiselt nõrgavõitu, on vähe paranenud, kuid suur osa tuletõrje-üksustest märgivad endiselt veel väljaõppe nõrkust ja paluvad selle kõrvaldamiseks vastavaid korraldusi keskjäreivalveasutuselt.

Lõpuks kirjeldan lühidalt tuletõrje jagunemist, paigutust jne. 1929. aastal.

1. dets. 1929. a. oli tuletõrje-üksusi linnades 41, maal 352, kokku 393. Aasta jooksul kuni 1. dets. on asutatud kokku 63 tuletõrje-üksust (linnades 1 ja maal 62). Seega on praegu tuletõrje-üksusi linnades 42 ja maal 414, kokku 456. Sellest arvust on: riiklikku tuletõrjet linnades 2, maal 15; omaval. tuletõrjet linnades 2, maal 2; vabatahtl. tuletõrjet (normaalpõhik.) linnades 18, maal 352 ja eri-

põhikirjaga tegutsevat, eraasutuste jne. tuletõrjet linnades 20, maal 45. Kõige rohkem on juure asutatud tuletõrjet: Võrumaal 13 — ja Pärnumaal 11 üksust.

Arvates juure Raudtee-tuletõrje 114 komandot, tuletõrje-üksusi on üldse kokku 570.

Tuletõrje paigutus maal on osaliselt paranenud, nimelt on valdade arv, kus tuletõrje puudub täiesti, vähenenud 98 peale. Tähendatud jaotuse tegemisel arvestasin ka neid tuletõrje-üksusi, kes vastava seaduse nõudel omavalitsuse tuletõrje kohustusi täita ei saa.

Tuletõrje on paigutatud:

1 üksus	225	(181)	omaval. piirkonnas
2 üksust	37	(34)	„ „
3 „	21	(20)	„ „
4 „	5	(4)	„ „
5 „	4	(3)	„ „
6 „	2	(2)	„ „

(sulgudes on näidatud 1928. a. arvud).

1929. aastal asutati ei oma tuletõrje abinõusid 54 üksust. Nendele tarvisminevate abinõude väärtuse arvestasin eelpool, sest omal jõul ei suuda ükski üksus soetada endale abinõusid. Riiklikku toetust on saanud 1929. aastal tegevust alustanud 26 tuletõrje-üksust kr. 2.700,—, seega läks suurem osa toetust, 1929. aastal ellukutsutud tuletõrje-üksustele.

Võttes kokku tuletõrje arvamisavaldu aruande täitmise juures, peab üldiselt tähendama, et tuletõrje-üksused muutuvad omis korraldustöodes iga aastaga intensiivimaks, saades aru töö tähtsusest mis neil tuleb täita kaaskodanikkude heaja julgeoleku kindlustamiseks. Tuletõrje majanduslik külg aga tahab hävitada ja killustada vabatahtliku jõudu, mida ei tohiks sündida. Tuletõrje finantsküsimuse lahendamine on hädavajalik, sest sellest oleneb meie tulekaitse — tuletõrje olemasolu, veel suuremal määral aga tema tegutsemise võime, mis praegu jätab mõndagi soovida.

Kalmistute asutamisest ja korraldamisest.

Küsimus mis tohiks huvitada omavalitsusi, on oma kalmistute asutamine, nende korrashoid ja kaunistamine. Seniste koguduste kalmistud tunnustati küll avalikeks, kuid kalmistu-probleemi see ei lahendanud lõpulikult, nagu tõendab tegelik elu, mis tõttu jääb soovida et omavalitsused asutaks juba lähemas tulevikus omale kalmistud, mis oleks moodsad ja eeskujulikud. Samuti võiks ehk tulla küsimusele mõne senise kalmistu võtmine omavalitsuse valitsemisele, nagu seda on tehtud ka mujal ilmas. Seni meie kalmistud on jäetud aga võrdlemisi vaeselapse ossa. Nende kasutamise ja tervishoiu suhtes on antud küll mõnedki korraldused — nii matmispaikadeseadus ja siseministri määrus matmispaikade asutamise ja korrashoiu kohta, kuid kuigi on püütud reguleerida kalmistute kasutamist ja korraldamist ja isegi peetud korrashoiu algelisi nõudeid silmas, nende kaunistamine, selle sõna otsemas mõttes, on siiski jäänud koguni tähelepanemata. Pea eranditult meie matmispaigad on oma korraldamatuse suhtes otse eeskujulikud. Seni sel alal on puudunud igasugune süsteem ja järjekindlus ja selle tagajärg on, et samal ajal kui mujal ilmas

matmispaigad on muutunud kaunimaiks kohtadeks ja nende üldvaade silmale otse nauditavaks, — meie kalmistud haavavad vähegi nõudlikku silma igal sammul. On selge, et tuleb võtta midagi ette et meiegi kalmistud muutuksid ajajooksul nägusaks ja armsaks kohaks neile, kes tihtigi suunivad oma sammud sinna, kus puhkab mõnigi tema lähemaist, et manada mälestusest esile kaunimaid hetki ja luua mõtetelid sidet nendega, kellega hiljuti jagatud saatust.

Tahaks loota et kõnesoleva küsimuse lahendamine võtab meilgi lähemas tulevikus aktuaalsema ilme ja seepärast käesolevad read püüavad heita pilku sellele, kuidas mujal lähenetakse juba mainitud küsimusele.

Tänuväärt materjali selleks pakub Parchimi linnanõuniku Clauberg'i poolt ettekantud aruanne Meklenburi linnade päeval Parchimis 1927. a. Eriti just seepärast et selles käsitatakse matmispaikade korraldamist kesk- ja väikelinnus, kuhu võiksid kuuluda meiegi linnad.

Saksamaa linnades suurem jagu kalmistuid on koguduste-kirikute valitsemisel, kuna ainult väiksem osa on linnaomavalitsuste valitseda. Viimasel ajal neid

võetakse aga järjekindlalt omavalitsuste valitsemisele. Meie kalmistud aga on peaaegu eranditult koguduste ja usuühingute valitsemisel ja seepärast ei võinudki varem tulla kõnesse nende korraldamine ja kaunistamine omavalitsuste poolt. Nüüd aga, mil meie matmispaigad on kuulutatud avalikeks ja on kerkimas päevakorraks ka omavalitsuste oma kalmistute asutamine, see küsimus peaks huvitama juba ka omavalitsuste asjaomaseid ringkondi.

Kalmistute asutamine, kaunistamine ja korrashoid ei tee suurte linnade omavalitsustele suuremaid raskusi. Esiteks neil on avaramad ainelised võimalused ja teiseks leidub ka tarvilik arv asjatundjaid kes jõuavad ja võivad tagada tunduvald ja nimetamisväärsed tulemusi sellel alal. Sellest ongi tingitud et tervel real Saksa suurlinnu, nagu München, Hannover, Bielefeld, Breslau, Hamburg jne. on olnud võimalus soetada omale kalmistuid, millised üldiselt tuntud oma kauniduse poolest. Ja kuigi väikelinnad ei suuda võistelda sel alal suurlinnadega, — eriti meie oludes veel, siiski tohiks ja peaks meilgi kinkima sellele küsimusele rohkem tähelepanu. Ka koguduste ja usuühingute valitsused ei tohiks jääda üksikõikseks pealtvaatajaks, vaid peaks tundma enam huvi kalmistute korraldamise vastu.

Huvitavalt ja tabavalt peatub kõnealuse küsimuse juures Parchimi linnakönnik Clauberg. Ta ütleb et igal ajal inimesed on austanud oma surnuid ja neid paiku, kus puhkavad surnute jäänused. Aga kunstilise-kultuuri langemisega möödunud sajandi keskel ei langenud mitte ainult linna ehituskunst vaid ka kalmistukunst (Friedhofskunst) ja viimane pole kõikjal leidnud õiget tähelepanu kuni tänini. Alles möödunud sajandi lõpul tõusev Saksa kunst hakkas tuletama meele „unustusse jäetud last linna väravate ees,“ ja tekkis uus kalmistute reform.

Tähelepanuväärseid sõnu kalmistute kaunistamise kohta ütleb ka Saksa valitsuse ehitusdirektor Waldo Wenzel. Ta lausub: „Kalmistu ja mälestussamm on väärtuslikud tunnused rahva kõlblise ja vaimlise elu kõrgusele, sest nad annavad hinge asjus nähtavaid vorme. Kalmistu ehitus peab edenema vastavalt selle töö kultuurilisele väärtusele. Temas peegeldub kunstiline ajamaitse, üldse religioossed ja eriti konfessionaalsed vaatlémised; tahtmine tõsta ennast üles ilmalikust iga-

päevsusest tundmuste avaldusile. Seda tunnet tõendavad veel senisäilinud pühimused vanast kalmistukunstist nagu Johannese kalmistu Nürnbergis, Eliase kalmistu Dresdenis, Herrenhuteri puiestikud ja sõdurite kalmistud. Nüüdispäevilgi, kus poliitilised ja majanduslikud olud käärimas, peame leidma jõude ja meeoleolu ka „vaikivale ilmale,“ nagu seda nõuavad mälestussammad ja kalmistu.

Kuigi eelmainitud mõtted on avaldatud Saksa asjaomasest ringkonnist, vastavalt sealseile oludele, siiski ka meie peame võtma neid omaks et jõuda lähemale Lääneeuroopa kultuurile, kust meil on veel palju õppida. Tänapäev, kus terve ilm on andumas materjalistlik-realistlikule elule, tuleb püüda anda vastukaaluks sellele ruumi ja vääriline koht ka tundeelule, sest rahva väärtuse tõsiseks mõõdupuuks võib pidada ikkagi ainult viimast.

Et linnanõunik Clauberg'i ülevaade selle küsimuse lahendamisest Saksamaal sisaldab paljugi huvitavat, lubatagu peatuda sellejuures pikemalt.

Kui tekkis uus järk kalmistukunsti arenemises, Saksamaal käis sellega kaasas ka äge vaieldus ja lahkuminevad arvamised ning soovid niihästi kalmistute korraldamise kui ka kaunistamise suhtes. Et lahkarvamised loomulikult ei soodustanud sihi saavutamist, jõuti viimaks otsusele et on tarvis asutada keskkond, kes otsustaks küsimuse lõpulikult. Ja lõpuks jõutigi niikaugule, et kutsuti ellu n. n. kalmistute ja mälestussammade nõukogu. Sellesse nõukokku kuuluvad esindajad tööstuskeskusteliidust, Saksa linnade tehniliste ametnikkude ühingust, arhitektide liidust, aiakunsti seltsist, kodukaitseliidust, kristliku kunsti-päevalt, kujutavate kunstnikkude ühingust, kalmistute ametnikkude ühingust, valitsusest ja vaimulikkonnast.

Endastmõistetavalt sellase koosseisuga nõukogu suudab seista oma ülesande kõrgusel, teostada midagi ja oma mitmekesisuse tõttu, — lõpuks tabada ka rahva soovi, sedaenam et nõukogu üksikud liikmed on enam-vähem tuttavad sellelaadiliste küsimustega. Eelmainitud nõukogu on töötanud välja ja pannud maksma põhijuhised, millises suunas ja kavas peab arenema kalmistute korraldamine. Ülesanne on jaotatud kahte peossa, milledest üks puudutab kalmistute asutamist üldse, kuna teine käsitab üksikküsimusi ja võimalikke uuendusi. Vahepeal soikujäänud

kalmistukultuuri võib ju elustada ainult siis jälle kui selle kultuuri edenemise ümber on koondunud kõik asjasthuvitatud ühinged ja isikud, nagu kunstnikkude ringid, hauasammaste toimkonnad, aednikud, linnade ja koguduste või kirikute valitsused ja ka kodanikud, kes tunnevad selle vastu otsekohest huvi. Kõik need kes tahavad aidata kalmistute-kultuuri ja -kunsti uuendamisele ja tõusule kaasa, peavad töötama kalmistute väärilise üldmulje tõstmise eest täie innuga.

Külakalmistud nii meil kui ka Saksamaal ei mana esile erilist tähelepanu. Nad on üksluised, juhusliku ilmega ja pinnalt tihti plaanitud. Maal olevate kalmistute kohta see seisukord on ka enam-vähem arusaadav, sest seal külastatakse kalmistut harvemini ja seepärast ei tundu ta ka silmale nii valusana, kuna linnas, kus ta kättesaadavam ja seega ka sagedamaks jalutussihiks, peab kandma hoolt, et ta ei haavaks vähegi nõudlikku silma.

Kalmistu asutamise juures maapind osutub tähtsaimaks. See peab olema kuiv. Kuid ka vesi peab olema saadaval, et vajalikul juhtumil võidaks kasta kalmistu taimestikku. Kalmistu ümber peaks olema kogu ulatuses puiesitik või põõsastik. Otstrabekohaseks liiklemiseks tihe kõvade teede võrk on tarvilik. Plaan olgu selge ja ülevaatlik. Plaanitseja ülesanne on et kalmistu valmistamisel nii arhitektuuriline kui ka aineiline külg ühineksid harmooniliselt. Moodsa kalmistu üheks tingimuseks on, et ta jaguks väiksesse üksikkalmistuisse, mis koos moodustaks nägusa ja laitmatu terviku. Seejuures tuleb aga hoiduda, et üksikud osad ei erineks üksteisest tervalt, mida võiks tingida maetute või nende omaste jõukus. Matmispaigad-hauad jaguvad õieti kolme liiki; need on üksik- ehk reahauad, perekonnahauad ja perekonna matmispaigad. On tarvilik et lastehauad eraldataks täiskasvanute haudadest. Väikesemal kalmistuil on otstarbekohane paigutada üksikhauad kalmistu keskele, kuna perekonnahauad olgu kalmistu äärtel ja üksikhauadest lahutatud teedega. Peateede ääres, millised käivad ümber üksikute kalmistuosade, peavad olema perekonna-matmispaigad, ja kalmistu üksikute osade ümber põõsastik. See on tarvilik selleks et anda üksikutele osadele ruumikamat ilmet ning kergendada orienteerumist kalmistul. Soovitav on et ka kalmistu lähemas ümbru-

ses oleks puid või põõsastik. Tuleb vaid pöörda tähelepanu ka sellele et niihästi kalmistu lähedusse, kui ka kalmistule istutatavad puud oleks väikese krooniga, et nad ei varjaks haudu ja ei takistaks nende korrashoidu ja harimist.

On tarvilik et kalmistu juures asuks ka surnukuur või kabel, ja kalmistu ülevaataja korter.

Kalmistu ülevaataja juures peavad olema juhised mälestusmärkide püstitamise üle, haudade korrashoiu kohta, kalmistul liikumise kohta jne. Samuti peaks seal leiduma andmeid maetute ja matmis-aegade kohta.

Eriti huvitav on märkida et matmist pühapäeval ei peeta soovitavaks. Oma ringkirjas 13. märtsist 1922 Meklenburg-Schwerini sotsiaalministeerium on avaldanud soovi et pühapäeviti ei peaks toimetatama matmist, vaid et kalmistul valitseks siis täielik rahu. Tundub et sellane soov on kõigiti põhjendatud, kuid vaevalt on loota et see oleks meil teostatav.

Peetakse soovitavaks et ei tehtaks hauakünkaid, nagu oleme harjunud nägema meil, vaid haua koht piirataks lihtsalt roheline muru ribaga, ehk mõnesuguse madala taimestikuga; kuid kui ei taheta loobuda künkast, siis selle kõrgus ei tohi olla üle 20 sm. Perekonnahauad ja perekonnamatmispaigad võib piirata mitte üle 60 sm. kõrguse põõsastikuga. Täiesti lubamatuks peetakse kõrgeid puuja raudaedu ja pealegi veel värvatega. On selge et sellised aiad ei takista haudade rüüstamist, kuna loomade eest kalmistu peab olema kaitstud juba välisaiaga. Täiesti lubamatuks peetakse aga vallide ja müüride ehitamist haudade ümber, mis jätakse kindluse või koguni vangla mulje. Sobiv ja kaunis oleks, kui saaks istutada kalmistule igihaljast taimestikku, kuid seejuures soovitatakse hoiduda liigest kuhjumisest. Haudade esialgseks kaunistuseks lubatakse ainult lõiklilli ja neist tehtud pärgi, aga mitte kunstlikke lilli ja plekkpärgi. Haudade korrashoiu suhtes võiks märkida et paljus kohtades üksikhauadade korrashoid on kalmistu ülevaatajal. Selle tulemuseks on haudade ühtlasem ilme, eriti kaunistamise mõttes. Ei takistata muidugi ka surnu omakseid kaunistada hauda ja toimetada istutamisi, kuid seda lubatakse ainult kindla valve all, et ei rikutaks üldmuljet.

Suur tähtsus on ka mälestusmärkidel. Nende püstitamise küsimuse õige lahendus sageli on koguni raske, sest maetute sugulaste soove ei saa alati täita. Siinjuures raskeim ülesanne on täita kunstnikel ja hauasammaste ning mälestusmärkide tööstusil. Nad peavad arvestama kalmistu määrustega ja püüdma tabada ka publiku soove. Peale selle nende töö on ka suur kultuurpoliitiline ülesanne ja tähtsus, sest selle järele meie kaasaegsed kui ka järeltulijad otsustavad meie meele ja tunnete ning maitsekuse või maitsetuse üle.

Mis puutub hauasammaste välimist kuju, siis soovitatakse panna pearõhku mitte suurusele ja esiletükkivale välimusele. Samuti soovitatakse hoiduda teravalt läikivast materjalist. Tähtsaimaks peetakse materjali head väljatöötamist, lühikest selget pealkirja ja seda, kuidas hauasammas sobib ümbruskonnale. Suurusele vaatamata, hauasambad peavad alluma ühisele normele. Suurim ülesanne on täita muidugi mälestusmärkidel, mis asuvad üksikhaudadel, sest nemad peavad rütmiliselt hästi mõjuma. Hauasamba kõrguse ülimmääraks on arvatud 1,60 mtr. Mõnelt poolt on avaldatud küll arvamist, et eeltoodud normele alluv kalmistu saaks üksluine ja igav, kuid see osutub kindlasti asjatuks kartmiseks. Tabavalt lükkab selle arvamise ümber Berliini aiandusarhitekt Walter Thiele, kes ütleb omas artiklis „sõja mõju kalmistuasjandusele“ „kes on näinud lihtsaid ja mõjuvaid sõdurite kalmistuid, lihtsaid puuriste, kivitahvleid selgete ja lühikeste pealkirjadega, see teab et sellane kalmistu jätab sügava mulje, viib arusaamisele et meie kõik ühesuguselt allume looduse seadustele. Aetuna sellest muljest võiksime kergesti muuta oma kalmistud tüübiliseks ja mõjuvaks“.

On ilmselt selge et kalmistu peab pakuma nii troostivat kui ka rahu ja puhke ilmet. Ja seda saavutatakse kalmistu üldpildi ühtlustamisega. Teatav ülesanne sel alal on täita reahaudadel ja nende mälestusmärkidel, mis sarnased sõdurite kalmistuiule. Väga tähtis on ka haudade asetus. Sageli asetatakse haudadel peatsad vastamisi, kuid seda ei peeta sobivaks. Asjatundjate arvates jätab sarnane haudade asetamine ebaharmonilise ja omavolilise ilme, kui mälestusmärkidele ei asetata istutamise teel tarvilikku tagaseina.

Kui üksikhaudade kordaseadmisel, kunstiliste huvide alalhoidmise mõttes peavad valitsema lihtsus ja otstarbekohasus ja selle järele valvatakse õige teravalt, siis väikesi kõrvalekaldumisi lubatakse perekonnahaudadele, kuid mitte milgil tingimusel ses ulatuses, et üldine ühtlane ilme kannataks selle all. Üldpõhimõtteks on ikkagi et kõik hausambad ja mälestusmärgid, nii väikesed kui suured, peavad enam-vähem alluma ühisele nõudmisele. Pole huvituseta heita pilku ka sellele, millisest ainest lubatakse ehitada või valmistada mälestusmärke. Otstarbekohasemaks peetakse graniiti, marmorit, kõvemat lubjakivi, teatavil juhtumeil ka rauda ja puud. Äärmiselt maitsetuks peetakse musti, läikivaid klaasplaate kuldsete pealkirjadega, portsellaaningleid või kujukesi, klaas ja portsellaanplaadikesi surnute piltidega jne. Tuleb tõesti piinlikkuse tunne, kui mõelda meie kalmistuiule. On raske kujutleda midagi maitsetumat. Kohati ja isegi väga sageli meie kalmistud jätvad vanaraua-kaupluse või mõne pudupoekese mulje. Maitsevaesed aiad, ristid, paberist lilled, plekist „krantsid“ jne. on tavalisem meie kalmistu dekoratsioon! Ja pealkirjad! Mujal ilmas antakse ka neile oma tähtsus. Püütakse hoolega hoiduda labasusest. Nõutakse et kiri oleks mõistlik ja selge ja mitte silmatorkavalt heledate tähtedega, nagu kullast jne. Soovitatakse jätta ära juba labastunud pealkirjad, nagu „puhka rahus,“ „nägemiseni“ ja teised, nagu näeme neid igal sammul. On tarvis et mälestusmärgiks tarvitata materjal, selle ehitusviisi ja kiri oleks kooskõlas.

Nagu juba tähendatud eelpool, igal kalmistul peab olema ülevaataja. Sellane isik peaks olema väljaõppinud aednik ja omama tarvilikke teadmisi kalmistu korraldamise alal. Kalmistu ülevaataja käes võiks olla ka matmiskohtade müük, ning tema peaks kandma terve kalmistu korralduse eest täit vastutust. Tema juures peaks registreeritama ka kõik haudade korraldamise kavad.

Pole huvituseta heita pilku ka sellele kuidas lahendatakse kalmistu korraldamise majanduslikku külge. Paljuis kohdades, eriti Saksamaal, see on korraldatud linna eelarvega, kusjuures tulud ja kulud on reguleeritud nii et see ei koorma linna üldist majandust. Sellane majanduskülge lahendamine on ka kõige loomulikum ja usutavasti teostatav meilgi.

See oleks lühidalt matmispaikade-kalmistute korraldamisest.

Sootu teine küsimus on kuidas propageerida seda mõtet laiemaile hulkadele, kuidas viia neid veendumusele et praegune olukord ei või kesta enam ja kuidas kiskuda neid lahti juba iganenud ja vananenud korrast. Esijoones muidugi on tarvilik äratada kodanikkude huvi selle küsimuse vastu vastavate kirjutiste kaudu ajalehis. Teiseks on vajalik et asjaomased ringkonnad asuks tegelikult uute reformide teostamiseks. Etteotsa peaksid asuma omavalitsused, vaimulikud ja teised asjast huvitatud isikud. Tuleks tõmmata kaasa kunstnikkude ringkonnad ja arhitektid, ja võib olla kindel et tegelikud

tulemused nii linnas kui maal on peagi nähtavad.

Võimalik, et eelpool avaldatud mõtted leiavad vastuseisjaid, sest maitseid ja isiklikud arusaamised teatud küsimusis võivad erineda tunduvalt, samuti võidaks öelda et kindlad eeskirjad ja nõudmised haudade kaunistamisel piiravad surnute omakste maitsevabadust. Kuid ei tohi unustada et „lubatud on küll võidelda iga abinõuga mõistmatuse ja kangekaelsuse vastu, sest niikaugale ei tohi ulatuda ühegi isiklik vabadus, et selle all kannataksid üldised huvid“, nagu seda ütleb Müncheni metsakalmistu asutaja ehitusnõunik Grässel.

Õiendus.

„Linnad ja Alevid“ läinud aasta viimases numbris avaldatud „Tallinna linnaomavalitsuse juhatuskiri“ sisaldab mõningaid trükivigu ja volikogu otsuse tekstiga mittekooskõlas-olevaid ebatäpsusi, milliseid siinkohal õiendame.

Pealkirjas ja § 1., § 2, § 6 p. b) „linnavalitsuse“ asemel tuleb lugeda „linnaomavalitsus“.

§ 8. „Linnateenijateks ei loeta linna

koolide õpetajaid,“ — välja jätta ja edaspidiste paragrahvide numbrijärjekord vastavalt ühevõrra vähendada.

§ 24 ja § 30 „vähempakkumise“ asemel lugeda „võistpakkumine“.

§ 39 (40) lõplause lugeda järgmiselt: „Esimehel on õigus küsimusi päevakorrast maha võtta ja tarbekorral päevakorda koosolekul komisjoni nõusolekul täiendada.“

Kirjandus.

„Behördenjahrbuch Deutscher Kommunal-Kalender 1930.“ 10. aastakäik. Väljaandjad ülemportmeister Alfred Finke ja peasekretär Ervin Stein. Deutscher Kommunal-Verlag G. m. b. H., Berlin-Friedenau. 396 lhk. Hind Rmk. 12.—

Kalendaariumi, termiini-kalendri ja avara märkmiku kõrval raamatul on rikkalik käsiraamatuosa, sisaldav rohkesti tulusaid taabeleid ja andmeid Saksamaa kui ka välismaade kommunaal-keskkorraldustest ja -liitudest.

Raamatu teeb eriti kasulikuks igale saksakeelne mõistjale omavalitsustegelasele tema huvitav artiklite-osa, milline alati pakub rohkesti õpetlikku. Käesoleval aastal see on täielikult pühendatud kommunaal-ülesandeile tervishoiualal. Paar-kümmend silmapaistvat autorit loovad pildi praegusest tervishoiuolukorrast, näidates ühtlasi uusi teid parima saavutamiseks hügieenialal kasutadaolevate piiratud vahenditega. Võiks mainida järg-

misi kirjutisi: Hügieen üldise riigi- ja sotsiaalpoliitika probleemina. Noorsoo tervishoidliku kasvatused edustamisest eelkooliaastail ja kooliaastail. Hügieenilise elamise edustamisest. Rahva-haiguste ja nakkuse-hädaohu vastu võitlemisest. Linnade ehistamise hügieenist ja ehitusametite ülesannete-alalt. Elamute tervishoiust, ja palju teisi. Arvestades Saksamaa omavalitsuste finantskitsikusest tingitud seisakust mõnel kommunaalal, on võetud kasutamisele ainult aktuaalsemaid küsimusi.

Raamatu lõpus tuuakse täielik ülevaade kommunaal-poliitilisest kirjandusest 1929. a.

Kuigi „Deutscher Kommunal-Kalender“ on määratud peamiselt Saksamaa kommunaaltegelasile, ta sisaldab siiski selmääral üldiseid, niiöelda rahvusvahelisi kommunaalelu valgustavaid kirjutisi, et seda võib soojalt soovitada meiegi omavalitsustegelastele.